

XI. KELÂM ANABİLİM DALI KORDİNASYON TOPLANTISI
ve
İSLÂM'DA PEYGAMBER İNANCI SEMPOZYUMU
(15–17 Eylül 2006 Diyarbakır)

Recep ÖNAL*

Son zamanlarda İslâm dini ile ilgili yapılan birtakım tartışmalarda, ülkemizin entelektüel kesimi ve halk kitlelerinin maalesef mensubu oldukları İslâm dini hakkında yüzeysel bilgilere dahi sahip olmadıklarına ibretle şahit olmaktadır. Bilhassa son günlerde gerçekleşen hadiseler de göstermektedir ki Türkiye’de kendilerini İslâm’a nispet edenler, dinleri konusunda ciddi anlamda çok az bir bilgiye sahiptirler. Dolayısıyla ülkemizdeki ilahiyat fakültelerine, dini ilimlerin gelişmesi ve buna bağlı olarak dini hayatın canlandırılması, toplumun din konusunda aydınlatılması/bilinçlendirilmesi ve topluma doğru bir İslâm inancı kazandırılması hususlarında büyük görevler düşmektedir.

XXI. Yüzyılın başlarında bulunduğumuz şu günlerde Ülkemiz Avrupa Birliğine girme aşamasındadır. Bu aşama gerçekleştiği takdirde Hıristiyan dünyasını daha yakından tanıma fırsatı, beraberinde İslâm düşüncesi ile Hıristiyan düşüncesi arasında fikri bir mücadelenin daha da hızlanması gerçekleşecektir. Bu fikri mücadelede öncelik İslâm’ı başarıyla temsil edecek hiç şüphesiz dini ilimler ve özellikle İslâm inanç esasları alanında söz sahibi olanların olacaktır. Bu nedenle günümüz şartlarında Kelâm ilminin temsil ettiği misyon giderek artmaktadır. Bunun önemi, bu ilim dalının; insanların dine ve dini inançlara olan ihtiyacını en güzel bir şekilde cevaplamaya çalışması, İslâm itikadını sistemleştirip, düşünce ve itikad alanında İslâm

* Sakarya Ü. SBE Kelâm ABD Yüksek Lisans Öğr., recep-onal@hotmail.com

toplumlarına yön veren ve Müslümanların bu alandaki problemlerini ve sıkıntılarını gidermeyi amaçlayan bir ilim dalı olmasında yatmaktadır.

Son yıllarda İlahiyat Fakültelerindeki Ana Bilim Dalları kendi problemlerini, dini hayatı ilgilendiren güncel problemleri ve yeni gelişmeleri görüşüp tartışmak, geleceğe yönelik yeni perspektifler ve açılımlar elde edebilmek için her yıl ayrı bir şehirde toplanmaktadırlar. Bu doğrultuda Kelâm Ana Bilim Dalı da inanç esaslarının daha iyi anlaşılması ve bu esaslarla ilgili meselelerin tartışılması amacıyla İlahiyat Fakülteleri Kelâm Ana Bilim Dalı öğretim elamanlarının katılımlarıyla ilk toplantısını 28–29 Haziran 1996 tarihinde Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yaparak ‘sempozyum’ geleneğiyle birlikte ilk adımı başlatmış, İlahiyat Fakülteleri Ana Bilim Dallarına örneklik teşkil etmiştir.

“XI. Kelâm Anabilim Dalı Koordinasyon Toplantısı Ve İslâm’da Peygamber İnanç” adlı bu yılki sempozyum 15 – 17 Eylül 2006 tarihleri arasında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin ev sahipliği ve gayretleri, Diyarbakır Valiliği, Dicle Üniversitesi Rektörlüğü ve Diyarbakır İl Müftülüğü’nün katkılarıyla Diyarbakır’da gerçekleştirilmiştir. Sempozyum konusunun seçiminin temel amacını, klasik kelâm literatüründe yer alan; ulûhiyet, nübüvvet ve âhiret olmak üzere üç noktada özetlenen iman esaslarının doğru anlaşılmasını sağlamak amacıyla bilgilendirmek olarak özetleyebiliriz. Belirlenen bu konulardan ulûhiyet; yani Allah inancı, 24–25 Eylül 2005 tarihleri arasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde “X. Kelâm ABD Koordinasyon Toplantısı ve Tanrı Tasavvurları ve Sosyal Hayata Yansımaları Sempozyumu” başlığı altında gerçekleştirilmiş, sunulan tebliğ ve bildiriler bir kitap halinde basılmıştır.¹ “İslâm’da Peygamber İnanç”ın ele alınma nedeni özellikle Allah’ın varlığından çok peygamberlerin ve onların insanlara ulaştırdığı ilahi mesajların tartışılması, diğer taraftan özellikle XIX. Yüzyılda iyice yerleşen seküler düşüncenin vahiyle gelen bilgiyi ve nübüvvet müessesesini dışlayan pozitivist düşüncüyü savunması; sadece akla güvenilerek dine ihtiyaç duyulmadığı gibi iddiaların ortaya atılmasının oluşturduğu problemlere karşılık vahiy ve nübüvvetin gerekliliğinin ispat edilmesi meselesi olduğu söylenilebilir.

¹ *Tanrı Tasavvurları ve Sosyal Hayata Yansımaları Sempozyumu (Bildiriler Kitabı)*, (nşr. Haz. Doç. Dr. Ramazan Biçer, Yrd. Doç. Dr. Süleyman Akkuş), SAÜ. İlh. Fak. Yayınları, Sakarya, 2005.

15 -17 Eylül 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen sempozyuma bu yıl çeşitli ilahiyat fakültelerinden altmışa yakın bilim adamının yanı sıra Kelâm Ana Bilim Dalında Doktora ve Yüksek Lisans yapmış ve yapmakta olanlar katılmıştır. Açılış töreni, açılış konuşmaları ve iki gün boyunca altı oturum halinde sunulan sekiz tebliğ ve bu tebliğlerin müzakere edilmelerinin ardından genel bir değerlendirme oturumuyla sempozyum tamamlanmıştır. Üç gün süren organizasyonun üçüncü günü Diyarbakır, Hasan Keyf ve Mardin'in tarihi ve turistik mekânlarına yapılan geziyle son bulmuştur.

Aşağıda iki gün boyunca yakından izleme fırsatı bulduğumuz sempozyumun programına bir göz atıp, konu başlıkları ve izlenimlerle birlikte tebliğlerle ilgili kısa bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

15 Eylül 2006 Cuma

İlk gün Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim elemanlarından Yrd. Doç. Dr. Ahmet Erkol'un program takdim konuşması, saygı duruşu ve istiklal marşının ardından, Kelâm ana bilim Dalı adına Doç. Dr. İbrahim Coşkun açılış ve teşekkür konuşmasını yaptı. Dekanlık adına dekan yardımcısı Yrd. Doç. Dr. Nurettin Turgay'ın konuşmasının ardından Prof. Dr. Hulusi Kılıç, Diyarbakır İl Müftüsü Ali Maraşlıgil, Prof. Dr. M. Saim Yeprem ve Diyarbakır valî yardımcısı Ahmet Aydın birer konuşma yaptılar.

Niçin böyle bir sempozyum düzenlenmesine ihtiyaç duyulduğuna ilişkin görüşlerini dile getiren Doç. Dr. İbrahim Coşkun, Rektörlüğe, Dekanlığa, İl Müftülüğüne ve Diyarbakır Valiliğine teşekkürlerini dile getirmesinden sonra, böylesi toplantılara çok ihtiyaç duyulduğunu ve toplumun sıkıntılarının giderilmesi ve aydınlatılması için bu tür sempozyumların yaygınlaştırılması gerektiğini belirtti. Coşkun'un açıklamalarının ardından Dekan vekili Yrd. Doç. Dr. Nurettin Turgay, böylesi sempozyumlar ve kültürel etkinlikleri desteklemekten zevk duyduklarını ve bunu kendileri için görev saydıklarını ifade etti. İl Müftüsü Ali Maraşlıgil ise konuşmasında konu seçiminin çok isabetli olduğunu ve bu konuya önem verilmesi gerektiğini belirterek Peygamberlerin sıfatları üzerinde durdu. Diyarbakır'ın tarihteki ve günümüzdeki yeri ve önemi hakkında önemli açıklamalarda da bulunan Maraşlıgil, Diyarbakır'ın sahabeler şehri olduğunu belirterek İslâm dünyasındaki sahip olduğu yeri ifade etti.

Prof. Dr. M. Saim Yeprem ise bu sempozyumun on yıldır devam ettiğini, konu seçiminin bir sene önceden belirlenerek işlendiğini söyledi. Bu

tür ilmi faaliyetlerin topluma geniş ufuklar açacağını belirten Yeşrem, sempozyumlarda ele alınan konuların kitaplaştırılarak raflara konulduğunu ve bu sempozyum kitaplarının ne Diyanet camiası ne İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat fakültelerinde okutulduğunu ifade etti. Yeşrem bu durumdan muzdarip olduğunu belirterek, güncel konuların belirlenip işlenmesine çok ihtiyaç duyulduğunu ve tespit edilen hususların topluma mutlaka anlatılması gerektiği üzerinde durdu.

Diyarbakır Vali yardımcısı Ahmet Aydın ise konuşmasında, kültürel etkinlikleri desteklemekten duydukları memnuniyeti belirterek tespit edilen konunun önemli olduğuna dikkat çekti. Aydın, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gerçek anlamda anlamaya çok ihtiyaç duyulduğunu, O'nun ahlâkı ve evrensel mesajı insanlar tarafından doğru bir şekilde anlaşıldığı takdirde dünyada yaşanan birçok sıkıntının da ortadan kalkabileceğini ifade etti. Daha sonra verilen aranın oturumlara geçildi.

İki gün devam eden sempozyumun ilk gününde Prof. Dr. Şerafeddin Gölcük'ün başkanlık ettiği ilk oturumda “Kelâm Ana Bilim Dalı Öğretim Üyelerince Okutulan Lisans Dersleri” müzakere edildi. Gölcük, *usûlî'd-dîn* hocası olmanın önemine değinerek, dinin temelini oluşturan *usûlî'd-dîn* ilminin diğer alanlardan farklı olduğunu söyledi. Kelâm ilminin zor ama önemli bir alan olduğunu, felsefi ve mücerret konuların işlendiğini ifade eden Gölcük, bu nedenle konular talebeye anlatılırken sistemli ve planlı bir şekilde anlatılması gerektiğinin önemine dikkat çekti. Gölcük, tüp bebek, kök hücre, organ nakli ve kadın hakları gibi güncel konuların da kelâm ilmini yakından ilgilendirdiğini, dolayısıyla bu tarz konuların, inanç noktasında teferruata yer verilmeden ana temalarla işlenip konuyla ilgili deliller getirilmesi gerektiğini açıkladı. Gölcük konuşmasına şöyle devam etti: “Sıfır yaştan ölüme kadar eğitim devam etmelidir. Topluma din eğitimi verilmediği sürece, dini konuların medyaya ve magazin programlarına taşınacak dolayısıyla toplum, yanlış yönlendirilecektir. Bu yanlışlığı önlemek için her vatandaşa belli bir program dâhilinde din eğitimi verilmesi kaçınılmaz bir gerçektir.”

İkinci konuşmacı Prof. Dr. A. Saim Kılavuz ise, İlahiyat eğitiminin Türkiye'de bitmek üzere olduğunu ama ümitli olunması gerektiğini belirtti. İlahiyat Fakültelerinde okutulan kelâm dersleri ile ilgili yeni programlar hakkında bilgi veren Kılavuz şunları da sözlerine ilave etti: “Sistematik Kelâm dersi işlenirken Ulûhiyet, Peygamberlik, Ahiret, Bilgi, Varlık, Esmâ

konularının öğrencilere öğretilmesi gerekir. Konular anlatılırken güncel olaylar ve gelişmeler göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle yurt dışından gelen öğrencilere kelâm konuları, fazla detaya inilmeden âyet ve hadisler ışığında anlatılmalıdır.”

Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun oturum başkanlığı yaptığı II. Oturumda “Kelâm Anabilim Dalı Öğretim Üyelerince Okutulan Lisansüstü Dersleri ve Müfredatları” konusu müzakere edildi. Bu oturumda sırasıyla Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Prof. Dr. Süleyman Toprak, Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün birer konuşma yaptılar. Topaloğlu konuşmasında, insanlardan eğitim ve öğretimin kısıtlanmaması gerektiğini ve en yakın zamanda bu kısıtlanmanın düzeltilmesinin şart olduğunu belirtti. Yüksek lisans ve Doktora alanlarının kelâm ilmi açısından çok önemli olduğuna da dikkat çeken Topaloğlu, sözlerini şöyle sürdürdü: “Yüksek lisans ve Doktora ders dönemleri çok iyi bir şekilde değerlendirilmelidir. Tez konuları ve danışman hocalar belirlenirken oldukça titiz davranmak gerekir. Yüksek lisans ve Doktora öğrencilerinin din eğitimi sağlam bir yapıdadır ve toplumun sağlam bir din inancına sahip olmasına vesile olacaktırlar.”

Prof. Dr. Süleyman Toprak ise Yüksek lisans ve Doktora öğrencilerinin giderek arttığını, özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında çalışan personelin lisansüstü eğitim alanında oldukça gayretli olduklarını dile getirdi. Toprak sözlerine şöyle devam etti: “Lisansüstü eğitimde işlenen konular tespit edilirken güncel konular ve sorunlar göz önünde bulundurulmalı, konular işlenirken problem çözmeye yönelik olmalıdır. Bir diğer husus da Yüksek lisans ve Doktora öğrencilerine usul ve çalışma yöntemlerinin gösterilmesi gereklidir.”

Oturumun son konuşmacısı olan Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün, gittikçe yaygınlaşan internet kullanımını konusuna değinerek, internette sunulan belgelerin veri olduğunu ama bilgi olmadığını, dolayısıyla tez hazırlarken bu verilerin kullanılmaması gerektiğini belirtti. Düzgün, “Yüksek lisans aşamasında öğrencilere geleneksel İslâm kültürü tanıtılır ve bu kültürün nasıl bir bilgiye sahip olduğu gösterilir. Doktora aşamasında ise normatif bilgi verilmelidir. Bu nedenle Doktora ders dönemini çok iyi değerlendirmek gerekir.” dedi. Kelâm ilminin felsefeden farklı olarak ahlâki/toplumsal bir karakter taşıdığını ifade eden Düzgün konuşmasına şöyle devam etti: “Kök hücre, ötenazi, intihar, sakat doğumlar ve organ nakli gibi konular kelâmın konusuna dâhil edilmelidir. Mesela ABD’de tıp etiği hakkında felsefe ve

teologlar söz sahibi iken, Türkiye’de bu konuda doktorlar söz sahibidir. Kök hücre, organ nakli, ötenazi... gibi tıp alanındaki bu gelişmeler tıp etiği ile ilgilidir. Dolayısıyla bu gelişmeler kelâmın konusuna girmektedir. Kelâmcıların bu konularda dışarıdan yardım alması gerekir. Farklı alanlardaki ilim adamlarıyla işbirliği yaparak, fizik, kimya, biyoloji... gibi bilim dallarından istifade edilmesi gerekir.” Düzgün’ün konuşmasının ardından öğle yemeği için ara verildi.

Oturum başkanlığını Prof. Dr. İlyas Çelebi’nin yaptığı III. Oturum saat 14:00’da başladı. Oturumda “Semavi Dinlerin Kutsal Metinlerinde Nübüvvet Anlayışları” başlığı adı altında: Doç. Dr. Mustafa Sinanoğlu’nun, “Kitab-ı Mukaddes’te Nübüvvet Anlayışı ” isimli tebliği sunularak, Ayşe Başol Gürdal tarafından müzakere edildi. Bu oturumun ikinci tebliği ise Doç. Dr. Sabri Erdemin, “Anlambilim Açısından Peygamberlerle İlgili Anlamlar” isimli tebliğdi. Bu tebliğin müzakerecisi ise Doç. Dr. İsa Yüceer’di.

Doç. Dr. Mustafa Sinanoğlu tebliğinde, Yahudilik ve Hıristiyanlık dininin nübüvvet anlayışlarını takdim ederek Kura’n-ı Kerim’deki nübüvvet anlayışıyla karşılaştırmasını yaptı. “Nübüvvet Anlayışının Temel Özellikleri”, “Peygamberlerin Temel Özellikleri”, “Vahiy”, “Mucize” konularına temas eden Sinanoğlu konuyla ilgili kutsal metinlerin yaklaşımlarındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde genel bir değerlendirme yaptı. Sinanoğlu konuşmasında, Eski ve Yeni Ahit, Kur’an’ın nübüvvet müesseseleriyle ilgili terimlerinin genel bir benzerliğe sahip olmakla birlikte kutsal kitapların karakterlerinden kaynaklanan bazı farklılıklara sahip olduklarını, bu bağlamda adeta nübüvvet müessesesinin genel yapısını yansıttıklarını ifade etti. Eski Ahit’de ve Kur’an’da peygamberlerin Tanrı tarafından görevlendirildikleri gerçeği vurgulanmakta iken Yeni Ahit’te, farklı olarak nübüvvet müessesesinde köklü değişikliklerin olduğuna dikkat çekti. Her üç kitabın vahiy anlayışıyla ilgili bir genel değerlendirme yapan konuşmacı, Kutsal metinlerden hareketle vahiy gelenek ilişkisine dair tespitlerde bulundu.

Saat 15:30’da başlayan İkinci tebliğ sahibi Doç. Dr. Sabri Erdem, “Anlambilim Açısından Peygamberlerle İlgili Anlamlar ” isimli tebliğini sundu. Erdem tebliğinde, İslâm’da nübüvvet inancıyla ilgili âyetlerin ve bu âyetlerdeki bazı kelimelerin anlambilimine göre kazandığı manalar üzerinde durdu. Konuşmacı Türkçedeki kullanımlara değinerek, Resul sözcüğü ile ilgili olarak ‘Peygamberlere iman’ ifadesi kullanılmakta olduğunu; aslında

âmene fiili yapısı gereği inanmak anlamına gelemeyeceğini, bilakis fiil olarak ‘güven vermek’, isim olarak da ‘güven’ anlamına geldiğini ifade etti. Erdem konuşmasını şöyle sürdürdü: “Allah hakkında güven vermek, Allah’ın âyetlerini doğrularak Allah hakkında doğru bilgiyi kullanmak, Allah’ın emir ve yasaklarına uyarak güven vermek anlamına gelir, ‘Peygamberler hakkında güven vermek’ cümlesinin de peygamberlerin getirdiklerini doğrularak ve bu bilgiler doğrultusunda birtakım eylemlerde bulunarak güven vermek anlamına gelir.”

Son tebliğinin sunulmasıyla sempozyumun o günkü programı saat 17.00’da tamamlandı. Ardından Diyarbakır’ın dini ve tarihi mekânlarını tanıtmak amacıyla düzenlenen geziye geçildi. Gezi programında Ulu Camii, Hz. Ömer Camii, Hz. Süleyman Camii, Muallâk Camii (Dört Ayaklı Minare), Mardin Kapı, 27 Şehit Sahabe Türbeleri, Komutan Atatürk Müzesi, İç Kale ve Dış Kale Surları ziyaret edildi.

16 Eylül 2006 Cumartesi

Sempozyumun ikinci gününde Prof. Dr. Muhittin Bahçeci’nin başkanlığında yapılan IV. Oturumda “Nübüvvet Konusunda Mütakellim ve Müslüman Filozofların Tartışmaları” konusunda iki tebliğ sunulurken müzakereler yapıldı. Bu çerçevede Doç. Dr. Erkan Yar’ın, “ Müslüman Kelâmında Elçilik ” isimli tebliğin müzakeresi Yrd. Doç. Dr. Ahmet Erkol tarafından yapıldı. Yrd. Doç. Dr. Hülya Alper’in, “ İslâm Filozoflarının ve Kelâmcıların Nübüvvet Anlayışları” isimli tebliğinin müzakerecisi ise Yrd. Doç. Dr. Galip Türcan’dı.

IV. Oturumun ilk tebliğini sunmak üzere söz alan Doç. Dr. Erkan Yar, konuşmasında, Allah’ın insana elçi göndermesinin gaye ve hikmetinin açıklanması elçilik otoritesinin amaç ve hedeflerinin ortaya konulması açısından önemli olduğunu ifade ederek sözlerine şöyle sürdürdü: “Tanrı adaleti gereği insanın sorumluluk nesnelere açıklamakta ve insanı kendi fiillerine uygun olarak cezalandırmaktadır. İnsanın vahye ihtiyacı olduğu gibi, Tanrı’da adaleti gereği insana elçi göndermektedir.” Yar, konuşmasında insanların elçiyi insan üstüleştirme gibi eğilimlerinin olduğuna da dikkat çekerek, Allah’ın bir beşer olarak gönderdiği elçileri gereği gibi algılamama anlayışının, toplumsal bilinçte çeşitli elçi tipolojileri doğurmakta olduğunu ve buna bağlı olarak da “üç İsa” veya “üç Muhammed” anlayışlarının ortaya çıktığını ifade etti.

“İslâm Filozoflarının ve Kelâmcıların Nübüvvet Anlayışları” konusuna ilişkin tebliğini sunan Yrd. Doç. Dr. Hülya Alper, amacının İslâm düşüncesi içinde birbirinden farklı iki akım şeklinde beliren felâsife ve mütekelliminin nübüvvet anlayışlarını, peygambere özgü kıldığı temel nitelikler İbn Sînâ ve Bâkılânî örneğinde incelenerek, çağdaş araştırmacıların problemi çok yönlü bir biçimde değerlendirmelerine katkı sağlamak olduğunu dile getirdi. Alper, İbn Sînâ’nın nübüvveti temellendiriş biçimine, nebîye özgü kıldığı niteliklere ve peygamberin misyonu ile din dili konularına temas etti. Diğer taraftan Bâkılânî’nin nübüvvet anlayışına göre peygamberliği temellendirmesi, bu çerçevede mucizenin yeri, nebînin konumu ve özellikleri üzerinde durarak Kur’ân’ın nübüvvet doktrini açısından felsefi ve kelâmî bakış açılarının karşılaştırmasını yaptı. Filozoflar ile kelâmcılar arasındaki temel farklara da değinen Alper, günümüz açısından bir değerlendirme yaparak, gerek İslâm filozoflarının gerek kelâmcıların nübüvveti temellendirirken aklın yeterli olduğu, insanlara yol gösterecek bir peygambere ihtiyaç bulunmadığı iddialarına karşılık ortaya koydukları tezlerin, bugün de ileri sürülen benzer itirazları cevaplandırıcı yeni açılımların sağlanmasında yardımcı olabileceğini ifade etti.

Prof. Dr. Metin Yurdagür’ün başkanlığını yaptığı V. Oturumda, “İslâm Düşüncesinde Peygamber İmajları” genel başlığı altında Dr. Hulusi Arslan’ın, “Şia’da Nübüvvet ve İmamet”, Doç. Dr. Cafer Karadaş’ın, “Tasavvufta Peygamberlik Tasavvuru” isimli tebliğleri sunuldu. Her iki tebliğin müzakere ve değerlendirilmesi Doç. Dr. Ramazan Biçer tarafından yapıldı.

Dr. Hulusi Arslan, İmamet konusunda çeşitli telifleri olan ilk Şii kelâmcıların eserlerinin günümüze kadar ulaşmadığı için, görüşlerini tam olarak tespit etmenin zorluğuna değinerek, “İmamiyye mütekellimleri, nübüvvetin temel işlevini insanları iyiliklere sevk etmek ve kötülükten alıkoymak olduğunu ve böyle bir şeyin, lütuf olması sebebiyle Allah’a vacip olduğunu söylemişlerdir.” dedi. İmamiyye düşüncesinde, imametle nübüvvet arasında birçok bakımdan sıkı bir ilişki kurulduğuna da dikkat çeken Arslan, Şii imamet teorisinde, dini ve dünyevî maslahatların elde edilmesi amacına matuf olarak, imametın lüzumu, önemi ve fonksiyonlarının büyük oranda nübüvvet kurumuyla belirlendiğini belirtti. İmametın dinin asıllarından sayılması ve bir iman meselesi haline dönüşmesine de temas eden Arslan, “Şia’da imameti bir iman meselesi haline getiren en önemli hususun, onunla

nübüvvet müessesesi arasında kurulan ilişki olduğunu, ancak bu husustaki asıl rolün Kelâmçıların akli çıkarımlardan ziyade bu konudaki rivayetlerden kaynaklandığını, yapılması gerekenin ise bu rivayetlerin, Kur’ân’ın temel prensipleri, Hadis ilimleri, kendi iç tutarlılıkları, tarihi vakıalara uygunlukları açısından kritik edilmesi gerektiğini söyledi.

Doç. Dr. Cağfer Karadaş’ın tebliği, “Tasavvufta Peygamberlik Tasavvuru”ydü. Sufiliğin peygamberlik görüşüne temas eden Karadaş, Sufiliğin peygamberlik görüşüne velilik ile ilişkilendirilmediğinde genel İslâmî çizginin dışında olmadığını, bu konudaki problemin büyük ölçüde velilik ile ilişkilendirilmesinden kaynaklandığını dile getirdi. Velilik ile peygamberliğin sınırlarının belirginleştirilememesinin, sorunun temelini oluşturduğunu ifade ederek, “özellikle peygambere gelen vahiy ile veliye gelen ilham, peygamberdeki mu’cize ile velideki kerâmet bu karışıklığın temel nedenidir.” dedi. Karadaş, İbn Arabî başta olmak üzere birçok sufi, nebi ile veliyi net çizgilerle birbirinden ayırmış olsalar bile, umumî nübüvvet kavramı ile veliliği nübüvvetin adeta bir parçası olarak görmeleri, zihinlerde karışıklığın doğmasına neden olduğunu ifade etti. Ayrıca teorik planda sufilerin peygamberlik anlayışını, İslâm anlayışının dışında değerlendirilebilecek bir veriden söz edilemeyeceğine de dikkat çekti. Tebliğin genel değerlendirmesinin ardından öğle yemeği için ara verildi.

Oturum başkanlığını M. Saim Yeprem’in yaptığı VI. Oturum saat 14.00’da başladı. Bu oturumda “Çağdaş Dünyada Peygamberlikle İlgili Görüşler”e dair Doç. Dr. M. Zeki İşcan’ın, “Muhammed Abduh’a Göre Nübüvvet ve İnsan” isimli tebliği Prof. Dr. Ramazan Altıntaş, Doç. Dr. Adnan Aslan’ın tebliği: “Modern Dünyada Nübüvvet Tartışmaları” Doç. Dr. Abdülgaffar Aslan tarafından müzakere edilerek değerlendirildi.

Doç. Dr. M. Zeki İşcan, Muhammed Abduh’un, insan fitratının temiz yaratılışı fikrinden hareket ederek peygamberliğin imkânını psikolojik metotla açıklamaya çalıştığını ifade etti. Abduh’un nübüvvetin imkânını temellendirmek için baş vurduğu, cemiyetin devamını sağlamada sevgi, adalet ve aklın yetersizliği tezinin bir takım çıkmazlarının da bulunduğu dikkat çeken İşcan, “Abduh’un, nübüvvetin insan aklı önünde bir engel gibi algılanmasına mani olmak ve İslâm dininin aklilikle herhangi bir probleminin olmadığını kesin bir dille vurgulamak maksadıyla, dinlerin tekâmül ettiği tezini gündeme getirmektedir.” dedi. Mucize konusuna da değinen İşcan, Abduh’un mucizeye tabiat kanunlarının yaratıcısı Allah’ın özel bir kanunu

olarak bakmakta olduğunu, Ona göre bu özel yasa az görülen olaylar cinsinden olduğu için, tabiat kanunlarına aykırı olarak nitelendirilebilir olduğunu ifade etti.

Sempozyumun ve oturumun son tebliği Doç. Dr. Adnan Aslan'ın "Modern Dünyada Nübüvvet Tartışmaları"ydı. Konuşmacı tebliğinde, İslâm Düşüncesinin modern küresel dünyada, yeniden varlık kazanabilmesi için var olan batı düşüncesinin özünün ve formlarının tenkit edilmesi gerektiğini ve bu minvalde sadece Kant'ı değil aynı zamanda Hegel'i, Nietzsche'i, Heidegger'i ve Kierkegaard'ın tenkit edilmesinin kaçınılmaz olduğunu dile getirdi. Aslan, İslâm Düşüncesinin bugünün küresel dünyasında, tarihî ve ölü problemleri değil, şu an var olan problemleri, modern olanı hesaba katarak yeniden inşa etmesi gerektiğine de temas ederek, "Klasik kelâm düşüncesinde gerçekliği konusunda hiç şüphe edilmeyen birçok konu, bugün sadece şüphe edilmekle kalmamakta aynı zamanda yok farz edilmektedir." dedi. Bugün Batı dinî düşüncesiyle bizi ayıran, problemlerin mihverinde yer alan konunun vahiy meselesi olduğuna dikkat çeken Aslan, "Biz bugün Batılı muhataplarımızı da ikna edecek rasyonel bir "vahiy teolojisi", gerekirse klasik düşüncemizi de kullanarak yeniden inşa etme mecburiyetindeyiz." dedi.

Tebliğlerin ardından saat 15.30'da genel bir değerlendirme oturumu yapıldı. Başkanlığını Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun yaptığı bu oturumda Prof. Dr. Saim Yeprem, Doç. Dr. M. Sait Özervarlı, Doç. Dr. Temel Yeşilyurt ve Doç. Dr. İbrahim Coşkun tarafından sempozyumun genel bir değerlendirmesi yapıldı. Yapılan müzakere ve değerlendirmelerde tebliğlerin konu başlıkları eleştirilerek yeterince işlenilemediği, tebliğcilere ayrılan sürelerin yetersiz olması ve zaman konusunda sıkıntı yaşandığı için istenilen şekilde faydalanılamadığı belirtildi. Yapılan tartışmaların soru cevap tarzında ve tartışmalara açık bir şekilde yapılamadığına vurgu yapıldı. Tebliğlerde daha çok batı düşüncesinin ağırlıkta olduğuna ve Ehl-i Sünnete yeterince yer verilmediğine dikkat çekildi. Deizmin sorgulanmasının yapılmadığı ve nübüvvet müessesesinin gerekliliği konusunun yeterince işlenilmediği de yapılan değerlendirmeler arasındaydı.

Diğer önemli bir gelişme de sempozyum katılımcıları tarafından, Roma Katolik Kilisesi'nin ruhani lideri Papa 16. Benediktus'un, Almanya seyahati sırasında İslâm ve Hz. Muhammed hakkında yaptığı konuşmasına yönelik ortak bir bildirinin yayımlanmasıydı. Papa 16. Benediktus'un İslâm'ı ve Hz. Muhammedi eleştirdiği konuşmasında kullandığı ifade ve asılsız iddiaları

Müslümanlar tarafından tepkiyle karşılanmıştı. İlahiyat fakülteleri XI. Kelâm ABD Koordinasyon Toplantısında hazır bulunanlarca ortaklaşa kabul edilen, Papa'nın açıklamalarına yönelik yayımlanan bildiri metnini önemine binaen aşağıya aynen alıyoruz:

“Büyük din mensupları ve özellikle önderleri dünyayı daha yaşanabilir kılmak gibi bir sorumluluğa sahiptir. Şüphesiz bunu gerçekleştirmenin yolu dinlerin her zaman barış ve hoşgörünün parçası olmalarına imkân veren bir davranış ahlâkı geliştirmelerinden geçmektedir. Ancak, Papa XVI. Benediktus'un çok yakın bir tarihte Almanya'da Regensburg Teoloji Fakültesi'nde yaptığı ve basında yer alan İslâm'la ve Hz. Peygamberle ilgili ifadeleri, gönderiliş amaçlarına aykırı olarak dinleri bir çatışmanın parçası haline getirme stratejisi izlenimi vermektedir.

Papa, İslâm'ın yayılışıyla ilgili asılsız iddialarda bulunma yerine, İncil'i Batı'nın istismar aletine indirgemenin yarattığı sorunlar üzerinde düşünmeli; Haçlı Seferleri ve Sömürge döneminde Müslümanlara, Yahudilere ve Katolik olmayan diğer Hıristiyan mezheplerine reva görülen muamelenin muhasebesini yapmalıdır.

İnançlara saygı ilkesini göz ardı eden bu beyanatın kesinlikle onaylanamayacağını ifade ediyor, bu konuda görüş açıklayan Diyanet İşleri Başkanlığımızın ve İslâm Konferansı Teşkilatı'nın hassasiyetini içtenlikle paylaşıyoruz. Saygıyla duyurulur.”

Gelecek yıl ev sahipliğini Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Sivas'ta Ağustos ayında yapmasına karar verilen koordinasyon toplantısı, sempozyumun kapanış konuşmasını yapan Prof. Dr. Bekir Topaloğlu'nun teklif ettiği “Ahiret İnancı” konusunun işlenmesine oy birliği ile karar verilerek sona erdi.

17 Eylül 2006 Pazar

16 Eylül 2006 Cumartesi günü Hasankeyf ve Mardin gezisi yapıldı. Bu gezi çerçevesinde Hasankeyf ve Mardin'de bulunan Süryani (*Deyr'ul Zafaran*) Manastırı, Kasımiye (*Sultan Kasım*) Medresesi ve Mardin evleri gezildi. Gezi önce antik çağın ilk yerleşim alanlarından biri sayılan Hasankeyf ziyaretiyle başladı. Artuklular döneminin başkenti olarak bilinen Hasankeyf, kayaların nasıl oyularak konut haline getirildiğinin ispatının canlı bir şahidiydi. Hasankeyf bugün, çeşitli dönemlere ait minareler, ‘Asankif Köprüsü’nün hayranlık uyandıran dev kalıntıları, kayalara oyulan binlerce ev, dükkân, kilise ve ilginç hayvan oymalarıyla zenginleştirilmiş anıt kapılara ev sahipliği

yapmaktadır. Hem tarihi, hem turistik hem de folklorik yönüyle bir dünya kenti olan Mardin ise medrese, han, külliye, camii, kilise, manastır ve kente açık hava müzesi özelliği kazandıran Mardin evleri ile gezip görülecek pek çok yerlere sahiptir. Çeşitli dönemlere ait olan bu eserler benzeri yapısal geleneği yansıtarak mimari bir bütünlük içinde günümüze kadar ulaşmıştır.

Süryani Manastırı, Mardin'den 5km uzaklıkta olup Mardin'in doğusunda Mezopotamya ovasına bakan yamaçlarda yer almaktadır. Manastır bir Sin mabedinin üzerine bina edilmiştir. Manastırın ilk kuruluş tarihi ve geçirdiği dönemler hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak manastır olarak kullanılması 4.yüzyılda olduğu söylenir. Dünya Süryaniliğinin dini merkezi sayılan manastırın içerisinde çeşitli kutsal eşyalar vardır. Bununla birlikte 52 Süryani patriğinin mezarı da yer almaktadır. Manastırda sadece Süryanilik ile ilgili değil güneşe tapanların da tapınağı bulunuyor. Manastır hala kent turizmindeki önemini korumakta ve birçok ziyaretçi tarafından ziyaret edilmektedir. Kasımiye Medresesi ise Mardin il merkezinin güneybatısında yer almakta olup Mardin yapılarının en büyüklerindedir. Yapı kompleksi medrese, cami ve bir zaviyeden meydana gelmektedir. Kesin bir bilgi olmamakla beraber bu medresenin yapımına Artukoğulları döneminde başlandı ve Akkoyunlular döneminde, Sultan Kasım tarafından 1487-1502 yılları arasında tamamlatıldığı kabul edilmektedir. Kasımiye Medresesi açık avlulu, tek veya iki eyvanlı şemaya bağlı olarak inşa edilmiş iki katlı, kesme taş ve tuğlanın bir arada kullanıldığı bir yapıdır. Gerek planları, gerekse bezeme ve malzemeleri ile Anadolu konut mimarisinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan Mardin evleri ise kemer, revak ve taş süslemeleriyle herkesin dikkatini çekerken, evlerin dış cephelerinde bulunan kitabeler, hat sanatının güzel özelliklerini gözler önüne sermektedir. Belki de dayanışmanın, komşuluğun, sınımsız yaşam biçiminin tüm özelliklerini yansıtan Mardin Evleri ise, 4 m yüksekliğe varan duvarlarla çevrili, "Abbara" denilen üstü tonozlu geçitler ya da merdivenlerle süslenmiş daracık sokaklarla birbirlerine bağlanmaktadır. Bu atmosfer taşıdıkları tarihi ve manevi iklimiyle bizleri bir an tarihin derinliklerine götürebilmekte, cazibesıyla büyüleyebilmektedir.

Son olarak sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen herkese; başta Dicle Üniversitesi Rektörlüğü, İlahiyat Fakültesi Dekanlığı tertip komitesi ve üyelerine, İl Müftülüğüne, Diyarbakır valiliğine, bizlere ev sahipliği yapan Polis evi personeline ve tüm yetkililere teşekkür eder şükranlarımızı arz ederiz.

Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın *Talar ve Dler, Diyarbakır* olarak tanımladığı bu güzel ilimizin her yönüyle hak ettiği yere sahip olması ve "sadece karpuzu ve zihinlerdekiyle değil, İslâm Tarihindeki tarihsel yeriyle de anılması" gerektiği temennisine biz de katıldığımızı belirtmek istiyoruz. *Taşlarla Düşlerin toplamı Diyarbakır, Düşlerin Bekçisi Surlar'ı* ve manevi iklimiyle bizleri beklemektedir.